

Мацілецька Д.І.

Вплив Вальдорфської системи освіти на формування психічного здоров'я дітей молодшого шкільного віку. - Кваліфікаційна робота – магістерський дослідницький проект.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня магістр галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальність 053 «Психологія». Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2024 р.

Ключові слова: вальдорфська педагогіка, психічне здоров'я, особистість учня молодших класів.

Анотація.

На сьогоднішній день сучасне батьківство та виховний процес дитини набуває більш свідомого значення. Воно направлене на лояльне, гуманне ставлення до дитини. Кожні батьки прагнуть виховати та вивчити психологічно здорову, розвинену особистість, яка у подальшому зможе успішно збудувати своє життя. Крім класичної системи освіти набувають популярності альтернативні методи освіти і один з них це система вальдорфської освіти. Поряд із застосуванням в сучасній освіті окремих здоров'яформуючих та здоров'язберігаючих методів, ефективним буде звернення до цілісної педагогічної системи здоров'язбереження учнів, перевіреної часом, міжнародним і вітчизняним досвідом. Однією з таких альтернативних систем є вальдорфська педагогіка, яка вже понад 100 років активно поширюється по всьому світу, та вже більше десяти років успішно розвивається в Україні.

Теоретичні та практичні основи вальдорфської педагогіки були розроблені австрійським філософом та педагогом Рудольфом Штайнером, перша вальдорфська школа була заснована ним у 1919 році для дітей в м. Штутгарті, Німеччина [43]. В основу концепції він заклав ідею поступального та цілісного розвитку дитини. Одним з важливих здоров'язберігаючих пунктів є всеоб'ємлююче гармонійне виховання в відповідності зі законами природи. У ідеї вальдорфської педагогіки зазначається, що людина повинна

розвиватись різнобічно з урахуванням закономірностей людської природи і психологічними особливостями вікових норм розвитку. Така система освіти у своїй роботі завжди звертає увагу на знання вікової психології. Згідно з його підходом дитинство умовно поділяється на три семирічні стадії, кожна з яких потребує особливого розуміння педагогом:

1. стадія (0-7 років) — розвиток дитини через співпереживання, імітацію навколишнього світу. На цьому віковому етапі важливими є ігри, які розвивають уяву, а завдання вихователя — надати малюкам відчуття того, що світ — хороший.

2. стадія (7-14 років) — дитина навчається через оповідь та заняття мистецтвом, які розвивають сферу почуттів. Тут завдання вчителя — донести до учнів, що світ — прекрасний.

3. стадія (14-21 рік) — діти пізнають світ переважно через власні судження та критичне мислення. У старших класах вальдорфської школи учні мають відчуття, що світ — правдивий [43].

Таким чином, метою вальдорфських навчальних закладів є не накопичення знань дитиною, а виховання психологічно цілісної особистості, орієнтованої на навколишній світ, зацікавленої до нового досвіду, здатної усвідомлювати вибір і брати на себе відповідальність за нього. Також важливо актуальним є особистість вчителя та його підхід і залученість у виховний процес. Важливим аспектом у вальдорфській системі є виховна фігура вчителя, його ініціативність, відповідальності, зацікавленість та гуманне ставлення до кожної дитини. Завдяки такому підходу вчителя дає змогу створювати свої відносини з дітьми різного темпераменту і спілкуватись з холериком як холерик, з меланхоліком як меланхолік при цьому демонструє найкращим проявом їх темпераменту і одночасно шляхи подолання негативних рис особистості. Це сприяє вирівнюванню, згладжуванню сплесків темпераменту, відновленню гармонії між внутрішнім і зовнішнім світом дитини. Якщо виховувати дитину враховуючи його індивідуальні інтереси- він

уважає свого вчителя таким чином виробляється авторитет. Тому найкращою цінністю по Р. Штайнеру являється педагогічний ентузіазм і робота вчителя ґрунтується на чотирьох принципах: вчитель-людина ініціатив; вчитель-людина зацікавлена усім світовим та людською буденністю; вчитель в душі ніколи не іде на компроміс з неправдою; вчитель не повинен закисати від нудьги [38].

Отже, завдяки цілісному вихованню на всіх рівнях особистісного зростання (психічного, тілесного і духовного) відбувається на протязі всього навчання, що дає здоров'язберігаючий характер[12].

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити вплив вальдорфської системи освіти на психологічне здоров'я дітей молодшого шкільного віку.

Відповідно до мети дослідження визначити наступні завдання:

1) провести теоретичний аналіз наукової літератури з теми дослідження, розглянути вальдорфську систему виховання та завдяки спостереженню визначити вплив сприятливості на психіку дитини;

2.) скласти програму емпіричного дослідження, вибрати психодіагностичний інструментарій для аналізу тривожного стану дітей та адаптивності у колективі;

3) визначити вплив вальдорфської системи на психічне здоров'я особистості дитини.

4) розробити рекомендації батькам щодо цілісного, здоров'язберігаючого виховання дітей по системі вальдорфської освіти.

Об'єкт дослідження: вплив вальдорфської системи на психіку дитини.

Предмет дослідження: рівень тривожності молодшого школяра в контексті психічного здоров'я.

Методи дослідження: У даній роботі були використані такі теоретичні методи як: (аналіз наукової літератури, узагальнення, систематизація наукових даних); емпіричні проєктивні методи, математичні методи обробки даних, інтерпретація та систематизація отриманих результатів.

В дослідженні було використано емпіричні методи психодіагностики такі як: проєктивні методики "Будинок, дерево, людина" (Дж.Бук, Р.Берні)[40], "Дерево"(Джон і Д. Лампен) [41], "Сходишки"(В.Г. Щур)[42].

Загальна вибірка 40 осіб (20 учнів 1 класу вальдорфської системи освіти та 20 учнів 1 класу загальноосвітньої школи).

Елементи наукової новизни: уточнено ефективність впливу вальдорфської системи освіти на психічне здоров'я дитини, досліджено ефективність рівня адаптивності до навчання, видано теоретичні рекомендації для покращення психічного здоров'я дитини від час підготовки до навчання.

Практична цінність: дані дослідницького проєкту можна використовувати в якості профілактичних лекцій для батьків, для покращення сучасної системи освіти, в лекціях для здобувачів педагогічної та психологічної освіти.

Аналіз наукових досліджень у сфері вивчення впливу вальдорфської системи на психологію особистості учнів вивчали такі вчені, як:

(Штайнер Р. [38], Іонова О.М [15], Литвин Л.В [19], Гозак С.В [13], Лукашенко О.М. [20], Даценко Н.П.[12], Боделан О.[4],[5], Мальцева Н.[21], Бородулькіна Т.О. [7-11], Богданова Н. Г. [3], Передерій О. [29], Жаболенко А. А. [14], Носова Г. Д. [27], Хундхаммер Т., Боковець О. [36,37], Абашкіна Н.В. [1], Рудницька Н.Ю. [32], Машкіна Л. А. [23]).

Зазначимо, що в Україні вже проведені окремі емпіричні дослідження окремих характеристик вальдорфських учнів та вихованців (соціальна адаптованість, фізичне здоров'я, пізнавальна сфера, здібності, визначення креативного мислення, самосвідомість, екологічна свідомість, тощо), проте особливості психічного здоров'я дітей, що навчаються та виховуються на засадах вальдорфської педагогіки, досліджено не достатньо та потребують комплексного вивчення. Тому однією з актуальних наукових задач вважаємо експериментальну перевірку ефективності впливу навчально-виховного процесу, побудованого на засадах вальдорфської педагогіки, саме на стан психічного здоров'я дітей [8].

Головною метою проведення дослідження було проаналізувати вплив вальдорфської системи освіти на психічний стан дітей молодшого шкільного віку, приділити увагу тривожності, гармонійній адаптивності до навчання і соціальних зв'язків. Було проведено дослідження, в якому брали участь 20 школярів з вальдорфської системи та 20 школярів з загальноосвітньої школи. Дослідження складалось з трьох методик, за результатами яких було проведено порівняльний аналіз:

Провівши методику «Сходинки», яка досліджує самооцінку особистості ми можемо прослідкувати, що результати вальдорфської системи освіти, у більшій кількості учнів, а саме (25 учнів) показники вказують на високий рівень і тільки у (5 учнів) в «Я-реальному» середній рівень самооцінки. А за результатами загальноосвітньої школи у значенні «Я- реальне» лише (7 учнів) з високою самооцінкою і (13 учнів) з середнім рівнем самооцінки. Це свідчить про те, що у порівнянні між двома школами у загальноосвітній школі показники зменшенні, але у двох школах немає учнів з низьким рівнем самооцінки. Можемо зробити висновок, що завдяки більшій вмотивованості, ідеалізації та підтримці зі сторони вчителя та батьків у вальдорфській системі рівень самооцінки на такому високому рівні а ніж у загальноосвітній школі.

Якщо порівнювати результати методики «Дерево», то показники лідерства і товарищескості у значенні «Я -ідеальне», то ми бачимо, що значення товарищескості вище ніж лідерства, це свідчить про те, що прагнення до товарищескості, дружності вище ніж до лідерства. А у значенні «Я-реальне» товарищескість і лідерство на одному рівні, але не є дуже високими. Такі показники свідчать про те, що учні в реальності проявляють лідерські якості і товарищескість у колективі, але у більшості є прагнення товарищескості, а ніж лідерства, це говорить про те, що немає достатньої підтримки і віри у дітей, від цього рівень тривожності збільшений.

Отже, такі результати показують нам на те, що у учнів вальдорфської системи відчувається більша підтримка зі сторони батьків і вчителів, а ніж у дітей загальноосвітньої школи тому і є різниця у показниках тривожності

та відстороненості і. Взагалі у двох школах нормальна адаптація, стійкість на подолання перешкод.

Порівнюючи результати методики «Будинок, дерево, людина» у двох школах можна прослідкувати, що у загальноосвітній школі рівень тривожності вищий (25%) ніж у вальдорфській школі (13%). Це свідчить про те, що умови для проходження адаптаційного періоду у вальдорфській школі більш сприятливі. Це підтверджується попередніми результатами даних. У вальдорфській школі відстежується підтримка і віра зі сторони дорослих, високий рівень самооцінки та гармонізація стану. У загальноосвітній школі рівень відкритості трішки менший, що підтверджує стан тривожності. Загалом малюнки позитивні.

Завдяки статистичному методу Т-критерії Стюдента, який дозволяє порівняти середні значення двох незалежних вибірок. Аналізуючи результати методики «Дерево» у нас вийшов результат 0,11 який $> p-0,05$, що означає незначність різниць середніх значень, тобто статистичні відмінності між двома вибірками незначні і нульову гіпотезу не вдалося відкинути. Таким чином, ми можемо сказати, що не віднайшли статистично значимих відмінностей між середніми значенням двох незалежних вибірок.

За результатами аналізу двох вибірок методики «Сходинок», вийшов результат 0,004, що $\epsilon < p-0,01$ і значимі різності відбуваються на рівні $< 0,01$. Таким чином, на рівні $p-0,01$ відбуваються статистичні відмінності між двома вибірками. Такі результати статистичного аналізу дають розуміння того, що в методиці «Дерево» значимих відмінностей немає між вибірками, а в методиці «Сходинок» відбуваються на рівні 0.01.

Отже, порівнюючи результати 3 методик з 2 вибірками можна сказати, що показники сприятливі для нормальної адаптації, але у загальноосвітній школі прослідковується вищий рівень тривожності та кризових станів, що є менш сприятливим для протікання адаптації. Це характеризується тим, що у загальноосвітній школі відбувається значний перехід між дошкільним періодом і шкільним, ніж у вальдорфській системі тому, що впливає віра та

підтримка від дорослих, шкільні умови та формування самооцінки особистості учнів. У наш час великим значенням є умови безпечного навчання. Вальдорфська школа навчається оф-лайн, у загальноосвітній школі присутнє комбіноване навчання оф-лайн і онлайн.

Підсумовуючи емпірично-дослідницький проект хочемо зазначити, що альтернативна школа вальдорфської педагогіки дійсно заслуговує на повагу та забезпечує психічно здоров'язберігаючий характер. У всього є позитивні та негативні аспекти і кожній сім'я вирішує сама в якій школі навчатись дитині.

Matsiletska D.I.

The influence of the Waldorf education system on the formation of mental health of primary school children. - Qualification work - master's research project.

Qualification work for obtaining a master's degree in the field of knowledge: 05 "Social and Behavioral Sciences", specialty 053 "Psychology". National University "Odesa Law Academy", Odesa, 2024.

Key words: Waldorf pedagogy, mental health, personality of a primary school student.

Abstract.

Today, modern parenting and the child's upbringing process is gaining more consciousness. It is aimed at a loyal, humane attitude towards the child. Every parent strives to raise and educate a psychologically healthy, developed personality who will be able to successfully build his or her life in the future. In addition to the classical system of education, alternative methods of education are gaining popularity, and one of them is the Waldorf education system. Along with the use of individual health-forming and health-preserving methods in modern education, it will be effective to turn to a holistic pedagogical system of health-preserving students, proven by time, international and domestic experience. One of these alternative systems is Waldorf pedagogy, which has been actively spreading around the world for more than 100 years and has been successfully developing in Ukraine for more than a decade.

The theoretical and practical foundations of Waldorf pedagogy were developed by the Austrian philosopher and educator Rudolf Steiner, The first Waldorf school was founded by him in 1919 for children in Stuttgart, Germany [43]. The concept was based on the idea of progressive and holistic development of the child. One of the important health-preserving points is comprehensive harmonious education in accordance with the laws of nature. The idea of Waldorf pedagogy states that a person should develop in a versatile way, taking into account the laws of human nature and the psychological characteristics of age-related developmental

norms. This system of education always pays attention to the knowledge of age psychology. According to its approach, childhood is conventionally divided into three seven-year stages, each of which requires a special understanding by the teacher:

1. stage (0-7 years) - child development through empathy and imitation of the world around them. At this age stage, games that develop imagination are important, and the task of the educator is to give children a sense that the world is a good place.
2. stage (7-14 years old) - a child learns through storytelling and art activities that develop the sphere of feelings. Here, the teacher's task is to convey to students that the world is beautiful.
3. stage (14-21 years) - children learn about the world mainly through their own judgment and critical thinking. In the high school years of a Waldorf school, students need to feel that the world is true [43].

Thus, the goal of Waldorf educational institutions is not to accumulate knowledge by a child, but to educate a psychologically holistic personality, oriented to the world around him or her, interested in new experiences, able to realize choices and take responsibility for them. The teacher's personality, approach and involvement in the educational process are also important. An important aspect of the Waldorf system is the teacher's educational figure, his or her initiative, responsibility, interest, and humane attitude towards each child. This approach allows teachers to create their own relationships with children of different temperaments and communicate with a choleric as a choleric, with a melancholic as a melancholic, while demonstrating the best manifestation of their temperament and, at the same time, ways to overcome negative personality traits. This helps to level out, smooth out temperamental outbursts, and restore harmony between the child's inner and outer worlds. If you educate a child taking into account his or her individual interests, he or she respects his or her teacher, and thus develops authority. Therefore, according to R. Steiner, the best value is pedagogical enthusiasm and the

teacher's work is based on four principles: a teacher is a person of initiatives; a teacher is a person interested in the whole world and human everyday life; a teacher in his heart never compromises with untruth; a teacher should not sour from boredom [38].

Thus, due to holistic education at all levels, personal growth (mental, physical, and spiritual) occurs throughout the entire education process, which is health-promoting[12].

The purpose of the study is to theoretically and empirically investigate the impact of the Waldorf education system on the psychological health of primary school children.

In accordance with the purpose of the study, identify the following tasks:

1) to conduct a theoretical analysis of the scientific literature on the research topic, to consider the Waldorf system of education and, through observation, to determine the impact of favorable environment on the child's psyche;

2.) develop an empirical research program, select psychodiagnostic tools for analyzing children's anxiety and adaptability in the team;

3) determine the impact of the Waldorf system on the mental health of the child's personality.

4) to develop recommendations for parents on holistic, health-preserving upbringing of children in the Waldorf education system.

Object of study: the influence of the Waldorf system on the child's psyche.

The subject of the study: the level of anxiety of junior schoolchildren in the context of mental health.

Research methods: The following theoretical methods were used in this work: (analysis of scientific literature, generalization, systematization of scientific data); empirical projective methods, mathematical methods of data processing, interpretation and systematization of the results.

The study used empirical methods of psychodiagnostics, such as: projective techniques "House, Tree, Person" (J. Book, R. Berney)[40], "Tree" (John and D. Lampen)[41], "Steps" (V.G. Shchur)[42].

The total sample of 40 people (20 1st grade students of the Waldorf system of education and 20 1st grade students of a general education school).

Elements of scientific novelty: the effectiveness of the Waldorf education system on the child's mental health was clarified, the effectiveness of the level of adaptability to learning was investigated, theoretical recommendations for improving the child's mental health from the time of preparation for learning were issued.

Practical value: the data of the research project can be used as preventive lectures for parents, to improve the modern education system, in lectures for students of pedagogical and psychological education.

The analysis of scientific research in the field of studying the influence of the Waldorf system on the psychology of students' personalities was studied by such scholars as:

(Steiner R. [38], Ionova O. M. [15], Lytvyn L. V. [19], Gozak S. V. [13], Lukashenko A. M. [20], Datsenko N. P. [12], Bodelan O. [4], [5], Maltseva N. [21], Borodulkina T. [7-11], Bogdanova N. [3], Perederiy O. [29], Zhabolenko A. [14], Nosova G. [27], Hundhammer T, Bokovets O. [36,37], Abashkina N. [1], Rudnytska N. [32], Mashkina L. [23]).

It should be noted that some empirical studies of certain characteristics of Waldorf students and pupils (social adaptability, physical health, cognitive sphere, abilities, definition of creative thinking, self-awareness, environmental awareness, etc.) have already been conducted in Ukraine, but the peculiarities of mental health of children who are educated and brought up on the basis of Waldorf pedagogy have not been sufficiently studied and require a comprehensive study. Therefore, one of the urgent scientific tasks is to experimentally test the effectiveness of the impact of the educational process based on the principles of Waldorf pedagogy on the state of children's mental health [8].

The main purpose of the study was to analyze the impact of the Waldorf education system on the mental state of primary school children, paying attention to anxiety, harmonious adaptability to learning and social relationships. A study was

conducted with 20 pupils from the Waldorf system and 20 pupils from a general education school. The study consisted of three methods, the results of which were used for comparative analysis:

After conducting the "Steps" methodology, which examines the self-esteem of a personality, we can see that the results of the Waldorf education system, more students, namely (25 students), have indicators indicating a high level and only (5 students) in the "I-real" have an average level of self-esteem. And according to the results of general education school, in the meaning of "I am real" only (7 pupils) have high self-esteem and (13 pupils) have an average level of self-esteem. This indicates that in comparison between the two schools, the general education school has lower scores, but there are no students with low self-esteem in the two schools. We can conclude that due to the greater motivation, idealization and support from teachers and parents in the Waldorf system, the level of self-esteem is at such a high level than in the general education school.

If we compare the results of the "Tree" methodology, the indicators of leadership and sociability in the "Self-Ideal" value, we see that the value of sociability is higher than leadership, which indicates that the desire for sociability and friendliness is higher than leadership. And in the "Self-real" dimension, sociability and leadership are at the same level, but not very high. Such indicators indicate that pupils actually show leadership and sociability in the team, but most of them have a desire for sociability rather than leadership, which means that there is not enough support and faith in children, and this increases the level of anxiety.

Thus, these results show us that students in the Waldorf system feel more support from their parents and teachers than children in the general education school, which is why there is a difference in anxiety and detachment scores.

Comparing the results of the House, Tree, Person methodology in the two schools, we can see that the level of anxiety is higher in the general education school (25%) than in the Waldorf school (13%). This indicates that the conditions for the adaptation period in the Waldorf school are more favorable. This is confirmed by

the previous data results. In a Waldorf school, support and faith from adults, a high level of self-esteem, and harmonization of the state are observed. In the secondary school, the level of openness is slightly lower, which confirms the state of anxiety. In general, the pictures are positive.

We used the statistical method of Student's T-test, which allows us to compare the mean values of two independent samples. Analyzing the results of the "Tree" method, we got a result of 0.11, which is $> p-0.05$, which means that the differences in mean values are insignificant, i.e. the statistical differences between the two samples are insignificant and the null hypothesis could not be rejected. Thus, we can say that we did not find statistically significant differences between the means of two independent samples.

According to the results of the analysis of two samples of the "Steps" methodology, the result was 0.004, which is $< p-0.01$ and significant differences occur at the level < 0.01 . Thus, at the level of $p-0.01$, there are statistical differences between the two samples. These results of the statistical analysis make it clear that there are no significant differences between the samples in the Tree methodology, and in the Steps methodology, they occur at the level of 0.01.

Thus, comparing the results of the 3 methods with 2 samples, we can say that the indicators are favorable for normal adaptation, but in general education school there is a higher level of anxiety and crisis states, which is less favorable for the course of adaptation. This is characterized by the fact that in general education schools there is a significant transition between the preschool period and the school period than in the Waldorf system because of the influence of faith and support from adults, school conditions and the formation of self-esteem of students. Nowadays, safe learning conditions are of great importance. The Waldorf school is offline, while the secondary school has a combination of offline and online learning.

To summarize the empirical research project, we would like to note that the alternative school of Waldorf pedagogy really deserves respect and provides mental health care. There are positive and negative aspects to everything, and it is up to each family to decide which school their child should attend.

